

ובן עד"ז כתב הר"ן [בדפי הרי"ף דף י"ג ע"א] וז"ל בשבת ממנהרין לבא וממהרין לצאת, פירוש ממנהרין לבא, שהרי אסור בעשיית מלאכה עכ"ל הר"ן שם.

ובן עד"ז כתב הטור [בתחלת סימן רפ"א] וז"ל בשחר משכימין לבית הכנסת עכ"ל הטור שם. וכן עד"ז מפורש במס' סופרים [פרק יח הלכה ד'] וז"ל בשבת מקדימין לבא ומאחרין לצאת, מקדימין לבא, כדי לקרות קריאת שמע כוונתין עם הנץ החמה עכ"ל מס' סופרים שם [והיינו ממש כדברי רש"י הנ"ל].

ובן עד"ז הוא דעת הוזה"ק, וכמ"ש בפרשת ויקהל [דף רה ע"א] וז"ל יומא דשבתא וכו', כדין כד סלקי נהורא, עמא קדישא מקדימי לבי כנישתא בלבוש יקר בחדוה עכ"ל הוזה"ק שם.

פירוש, ביום השבת, אז כשעולה האור [שהתחיל מדת יום] עם הקדוש מקדימים לבית הכנסת בלבוש כבוד בשמחה, ע"כ. פשוט לשון הוזה"ק שם משמע דסבירא ליה שבשבת צריכים להשכים לבית הכנסת להתפלל שחרית מוקדם. וכן מפורש בדברי הרמ"ק ז"ל שכן הוא דעת הוזה"ק, וכמ"ש בספרו אור יקר שם [בכרך יא עמוד מן] וז"ל עמא קדישא מקדימי, שלא יאחרו, כדפירשו בגמ' ביום שבת מקדימין לבא עכ"ל הרמ"ק ז"ל שם. וכן עד"ז מבואר בדברי האר"י ז"ל שבשבת צריכים להשכים, וכמ"ש בספר פרי עץ חיים [בשער השבת פרק יט דף קא ט"א] וז"ל בשחרית משכימין לבית הכנסת עכ"ל הפע"ח שם, וכן עד"ז כתב גם כן בספר כונות ישן בדף מד ע"ב.

הנה נתבאר שכן הוא דעת הגמ' והוזה"ק והפוסקים והמקובלים שבשבת צריכים להשכים בבית הכנסת להתפלל תפלת שחרית מוקדם. ועיין מ"ש המרדכי במס' שבת פרק כל כתבי בסימן שצ"ח [בדפי המרדכי דף עז ט"א] וז"ל על מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד, ובשבת ישנים יותר בשחרית, זהו טעמו של דבר, שביכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר [במדבר כח ד'] בבקר [בבקר], ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר בבקר, אלא [שם כח ט'] וביום השבת, ולשון זה משמע איחור עכ"ל המרדכי שם [ובביאור דברי המרדכי מ"ש שבתמיד נאמר וביום השבת, עיין בדרישה בסימן רפא אות א' ובב"ח שם ובמגן אברהם שם ס"ק ב', ואכ"מ להאריך בזה, כי אינו נוגע להלכה]. ובדרכי משה [בסימן רפא אות א'] העתיק דברי המרדכי הנ"ל בקיצור לשון, עיין שם.

והנה לכאורה מדברי המרדכי הנ"ל נראה דסבירא ליה דבשבת מאחרין לבא בבית הכנסת. וזה תמוה מאד איך יפסוק המרדכי נגד גמ' מפורשת כמ"ש לעיל ממס' מגילה.

ואולי אפשר לפרש דגם המרדכי מודה שבשבת מקדימין לבא בבית הכנסת להתפלל, אלא דס"ל שאף על פי שמתפללין מוקדם, מכל מקום בשבת אינם מקדימים לקום [מהשינה] כל כך כמו בימות החול [ולפי פירוש זה יובן דיוק לשון המרדכי מ"ש שכל ימי השבוע מתעוררין לבקר בבית הכנסת להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית. מלשון זה מוכח דכוונתו הוא שאינם מקדימים ללמוד או לומר תהלים וכיוצא לפני התפלה, אבל תפלת שחרית אין הכי נמי דצריך להקדימן].

ועיין בדברי הב"ח שם מ"ש שבדברי מהרי"ל משמע דעיקר הטעם של המרדכי הוא שלא לבטל שינת

שחרית שהוא עונג שבת [הנה דברי הב"ח הם סמך גדול לפרש דברי המרדכי כנ"ל] ועיין מ"ש הרמ"א [בסימן רפא סעיף א'] וז"ל הגה ונוהגים שבשבת מאחרין יותר לבא לבית הכנסת מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר בבקר, ואצל שבת נאמר וביום השבת דמשמע איחור עכ"ל הרמ"א שם. ועיין שם מ"ש בדברי המגן אברהם [בס"ק ב'] וז"ל מצוה לאחר שחרית עכ"ל הרמ"א שם.

הנה בדברי הרמ"א הנ"ל מוכח שהוא מפרש דכוונת המרדכי היא לומר שבשבת מאחרין לבא להתפלל שחרית, ובפרט בדברי המג"א הנ"ל הוא ממש מפורש כן.

והנה לפי פירוש זה קשה להבין דברי המרדכי, כי איך יפסוק המרדכי נגד ברייתא מפורשת הנ"ל ממס' מגילה.

ואפשר לתרץ דהמרדכי מפרש דמ"ש בברייתא בשבת ממנהרין לבא, היינו שממהרין לבא לבית הכנסת יותר מביום טוב [וכמ"ש שם ברישא דברייתא ביום טוב מאחרין לבא], אבל אין הכי נמי שמאחרין יותר מבימות החול, וכן אפשר לדייק מדברי המגן אברהם בס"ק א' ומדברי השו"ע הרב בסעיף א' עיין שם.

עוד אפשר לתרץ דהמרדכי מפרש דמ"ש בברייתא בשבת ממנהרין לבא, קאי על ערב שבת דמקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, וכן אפשר לדייק מדברי העין משפט ונר מצוה שם אות ב' עיין שם.

והנה ב' הדרכים הנ"ל הם מתרצים רק שלא יהיה סתירה לדברי המרדכי מדברי הברייתא, אבל נשאר קשה קצת מדברי המס' סופרים הנ"ל שכתוב שם דבשבת מקדימין לקרות שמע כוונתין, וצ"ע.

והנה להלכה למעשה לכאורה היה צ"ל כי אף על פי שדעת רש"י והר"ן והטור היא שבשבת משכימין, מכל מקום היות שהרמ"א פוסק כהמרדכי שבשבת מאחרין לכן האשכנזים ההולכים בעקבות הרמ"א צריכים לאחר תפילת שחרית בשבת.

אבל באמת אינו מוכרח כן, א. כי כבר מובא לעיל שהב"ח סובר שאפילו לדברי המרדכי צריך להשכים לבית הכנסת בשבת, והמגן אברהם [בסוף ס"ק ב'] נוטה קצת לפסוק כהב"ח [ומ"ש לעיל שהמ"א כתב מצוה לאחר שחרית, היינו לדברי הרמ"א עיין שם]. ב. כי כבר מובא לעיל כי בדברי הוזה"ק ובדברי הרמ"ק ז"ל ובדברי האר"י ז"ל מבואר שבשבת משכימין לבית הכנסת, וכבר כתב בשו"ת הרדב"ז [מובא בשערי תשובה סימן כה אות יד] שבמקום שיש פלוגתא בין הפוסקים דברי קבלה יכריע, ובפרט בנידון זה שכן הוא דעת רוב הראשונים בוודאי דברי קבלה יכריע [ובפרט לפי מנהג החסידים שכשיש מחלוקת הרמ"א והאר"י ז"ל נוהגים כהאר"י ז"ל, וכל שכן בדבר שמפורש בזה"ק וברמ"ק וברוב ראשונים כהאר"י ז"ל] ג. בימי החורף פסק בשו"ע הרב [בסעיף א'] שאז יכולים להקדים כמו בחול [והוא על פי דברי המגן אברהם סוף ס"ק ב' עיין שם].

והנה כל הנ"ל הוא לגבי כללות ענין הקדמת התפילה ביום שבת.

אבל מי שיכול להקדים בשבת לקרות שמע ולהתפלל כוונתין, נלע"ד שאפילו הרמ"א מודה שאינו צריך לאחר תפלת שחרית, כי אפילו אם נאמר דמשום רמז של פסוק וביום השבת ראוי לאחר קצת תפלת שחרית, מכל מקום אינו מסתבר שמשום רמז זה יבטל כל ההידורים הגדולים שיש בתפלת וותיקין המבוארים

בדברי הגמ' והפוסקים, וכן משמע במ"ב ס' רפ"א דאפי' בשבת לכתחילה יתפלל כוונתין.

ומ"ש הרמ"א שבשבת מאחרין, מיירי באופן שעל ידי האיחור אינו מפסיד שום הידור, כגון בבית הכנסת שמתחילין תמיד תפלת שחרית חצי שעה אחר הנץ החמה יתחיל בשבת שעה אחר הנץ החמה, או במקומות שמתחילין תמיד התפלה בשעה שש יתחיל בשבת בשש וחצי.

אבל באופן שמפסיד הידור ק"ש ותפילה, כגון במקום שמתפללין תמיד בזמן ק"ש ואם יאחר קצת נמצא שיקראו ק"ש עם הברכות אחר הזמן ודאי מודה הרמ"א שבאופן זה לא יאחר תפילת שחרית, וכן מבואר בדברי המגן אברהם [בס"ק א'] מ"ש שם שמכל מקום ממחרין לבא באפן שיוכלו לקרות ק"ש בזמנה.

ובן עד"ז במקום שמהדיין להתפלל תמיד כוונתין, מודה הרמ"א שבאופן זה לא יאחר תפילת שחרית כדי שלא להפסיד ההידורים הגדולים של ק"ש ושל תפילה שבתפילת וותיקין [ולפי הנ"ל יתורץ הקושיא מ"ש לעיל ממס' סופרים, כי י"ל שהמס' סופרים אומר שבשבת צריך להקדים לבא כדי לקרות שמע כוונתין, אבל אין הכי נמי שאלו האנשים שאינם מתפללין כוונתין ראוי להם לאחר]. ועיין מ"ש בספר פטדה למוהר"ח הכהן תלמיד מוהר"ח ז"ל [בסוף סימן רפא] וז"ל המאחרים בתפלה לסיבות המוכרחות לציבור אין לבקש להם סמך, רק כי ההכרח לא יגונה, אמנם לא משום כך נקרא מנהג, ומנהג היפה לקיים ייראוך עם שמש עכ"ל הטור פטדה שם.

בזנות הטור פטדה הנ"ל לומר שאלו האנשים שאינם יכולים להקדים בשבת להתפלל כוונתין מחמת חלישותם [או מחמת שרוצים לעורר עצמם קודם התפלה על ידי לימוד התורה, או מחמת שרוצים להאריך הרבה בפסוקי דזמרה ובברכות ק"ש] ע"ז נאמר ההכרח לא יגונה, אבל אלה שאפשר להם להתפלל כוונתין ואף על פי כן הם מאחרין זהו טעות ואינו מנהג [ועיין שם מ"ש עוד בטור פטדה שמי שאומר שבשבת צריך לעבור על זמן ק"ש שהוא עם הנץ החמה, הרי זה בכלל מגלה פנים בתורה ח"ו].

ובן עד"ז נהג מרן רבינו הבעש"ט הק' זי"ע להתפלל עם

הנץ החמה בכל יום ויום וגם ביום שבת [עיין בכתבי הגה"ק רל"ו מברדיטשוב זי"ע בספרו אור האמת דף פב ס"ג, וכן הוא בספר צואת הריב"ש פרק ב' סעיף ד'].

והנה כל הנ"ל הוא לענין איחור או הקדמת תפילת שחרית בשבת. אבל יום טוב, הרי מבואר בברייתא במס' מגילה [בדף כ"ג ע"א] שביום טוב מאחרין לבא. ופירוש רש"י שם וז"ל ביום טוב מאחרין לבא לבית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב עכ"ל רש"י שם.

ובן פסק הרמ"א [בסימן תקכ"ט סעיף א'] וז"ל ביום טוב מאחרין לבוא בבית הכנסת עכ"ל הרמ"א שם.

הנה לפי זה לכאורה היה צ"ל שביום טוב בודאי צריך לאחר תפילת שחרית [ואולי אפילו לוותר על תפילת וותיקין]. אבל האמת אינו כן, מכמה טעמים. א' כי מ"ש בברייתא ביום טוב מאחרין לבא, אין הכוונה שתקנו חכמים לאחר תפילת שחרית, אלא אדרבה כוונת הברייתא לומר שביום טוב יש סיבה לאחר ולכן אין בו משום עצלות, אבל מי שרוצה לטרוח עצמו ולהקדים להתפלל שחרית יש בו משום זריזות ותבא עליו ברכה [ואדרבה י"ל אפילו להרמ"א דס"ל שבשבת יש לאחר תפילת שחרית מפני שכתוב בו וביום השבת, מודה הוא שביום טוב אין בו שום מעלה באיחור]. ב' כי המגן אברהם [בסימן תקכ"ט ס"ק ו'] כתב בשם הב"ח דהאידינא שמאריכין בפיוטים משכימין בכל הימים טובים. ג' כי י"ל שבזמן הזה שדרך כל העולם להכין כל המאכלים קודם, אין שום סיבה לאחר תפילת שחרית.

סיכום להלכה למעשה בקיצור

א. בשבת משכימין לבית הכנסת, ולדברי הרמ"א אדרבה צריך לאחר קצת תפילת שחרית בשבת.

ב. באופן שעל ידי האיחור יפסיד זמן ק"ש או שיפסיד ההידור של תפילת וותיקין, גם הרמ"א מודה שלא יאחר.

ג. ביום טוב ראוי להשכים להתפלל תפילת שחרית מוקדם לכולי עלמא [אפילו להרמ"א], ובפרט מי שיכול להתפלל כוונתין ודאי שראוי לו להקדים ולהדר בהידורים של ק"ש ותפילה.

בענין אכילת פירות האילן במ"ו בשבת

כבוד מערכת אוצרות התורה

שלום וברכה וכ"ט יסגא לכם משמאי על הנושאים החשובים שאתם מעלים על שלחן מלכים וע"י יתבדרון שמעתתא אליבא דהלכתא וחילכם לאורייתא.

שברכת בופה"א תפטור את החיטה ושלוחה וכי חיטה ושלוחה הם פירות האילן? ואפי' אם נאמר שעץ דעת חיטה היתה אבל אין שום דין שקשור בט"ו בשבת נוהג בהם, ולדאבונינו מבזבזים הרבה כסף על כל מיני מעדנים שאינם פירות האילן ואין להם שייכות בכלל לט"ו בשבת.

אשמח מאד אם יעמידוני על האמת אם טעיתי בזה.

הרב שמחה וולפסון ירושלים

הנה בקונטרס חודש טבת כתב הרה"ג ר' דוד פחמימה שליט"א על סדר ט"ו בשבת והאריך בטוב טעם ודעת כראוי וכנכון וישר כחו.

אך מצאתי לנכון להעיר כי בין דבריו הוא מזכיר פירות שמברכים עליהם בופה"א כגון בוטנים, מילון, אבטיח, ותמיהני מה שייכות למינים אלו ולט"ו בשבת שהוא ר"ה רק לאילן ובין דבריו הוא כותב

מאיר גרין

יש לעיין כשנמצא רבב על מעיל גשם, אם מותר לצאת בו בשבת כשיורד גשם וכוונתו שיתכבס המעיל.

כי בדרך כלל מעיל גשם הוא במצב מאובק מאורך הקיץ שלא השתמשו בו, וניחא ליה שיתכבס ב"יורה".